

Editörden...

Sevgili Okurlarımız,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi'nin 2021 yılının dördüncü ve son sayısı olan Aralık, 22. Cilt, 4. Sayısı ile yeniden karşınızdayız. Her zaman olduğu gibi, öncelikle dergimize katkı sağlayan yazarlarımıza, hakemlerimize, okurlarımıza, Akademik Danışma Kurulumuza ve Editörler Kurulumuza sizlerin huzurunda teşekkür ediyorum. Editörler Kurulu olarak dergimizi niceliksel ve niteliksel olarak daha üst seviyelere taşımak için yoğun çaba sarf ettiğimizi sizlere bildirmek isterim. Bu sayımızda yer alan makaleleri tanıtmadan önce dergimizde teknik sorumlu olarak görev almış ve ekibimizden ayrılan Arş. Gör. Serap DOĞAN'a dergimize yaptığı katkıları ve özverili çalışmaları için okurlarımız huzurunda teşekkür ediyor ve bundan sonraki çalışmalarında başarılar diliyorum.

Dergimizin bu sayısında kabul almış ve doi numarası verilmiş derleme makalelerin erken görünümde uzun süredir beklemesi nedeniyle her sayımızdan farklı olarak altı araştırma ve dört derleme makalesi yer almaktadır. Bu çalışmaları kısaca sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu sayımızda yayımlanan ilk araştırma makalesi “*Otizm Spektrum Bozukluğu ve Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerinin Yaşam Doymu ve Aile Yılmazlık Düzeylerinin İncelenmesi*” adını taşıyor. Mehmet YAVUZ ve Özlem GÜMÜŞKAYA tarafından yürütülen bu çalışmada otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve zihinsel yetersizliği (ZY) olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doymu ve aile yılmazlık düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını İzmir ve Bursa illerinden 309 ebeveyn oluşturmaktadır. Veriler Aile Yılmazlık Ölçeği ve Yaşam Doymu Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Bulgular; annelerin, genç ebeveynlerin, geliri yüksek olanların, eğitim düzeyi yüksek olanların, çocukları ZY olan ebeveynlerin yaşam doymu düzeyleri karşılaştırıldıkları gruplara göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Aile yılmazlık düzeyleri, cinsiyette genel ölçek puanında, mücadelelilik, yaşama bağlılık ve kendini kontrol alt boyutlarında annelerin, öz-yetkinlik alt boyutunda genç ebeveynlerin, öz-yetkinlik alt boyutunda gelir düzeyi yüksek olanların, mücadelelilik alt boyutunda eğitim düzeyi yüksek olanların, çocuklarının yetersizlik türü değişkeninde genel ölçek puanında, mücadelelilik, öz-yetkinlik ve yaşama bağlılık alt boyutlarında ZY olan çocukların ebeveynlerinin lehine anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Yaşam doymu ile aile yılmazlığı ve tüm alt boyutları arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre yaşam doymu yüksek olan bireylerin aile yılmazlık düzeylerinin de yüksek olduğu gözlenmiştir.

“*Kekemeliği Olan ve Olmayan Çocukların Çalışma Belleği Performanslarının Karşılaştırılması*” adlı ikinci araştırma makalesi Ayşe AYDIN ve Ahsen ERİM tarafından kaleme alınmıştır. Araştırmada kekemeliği olan ve olmayan çocukların çalışma belleği performansları karşılaştırılmış, ayrıca kekemeliği olan çocuklarda kekemelik sıklığı ile çalışma belleği bileşenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmaya 20 kekemeliği olan ve 20 yaş ve cinsiyete göre eşleştirilmiş herhangi bir dil ve konuşma bozukluğu olmayan çocuk katılmıştır. Çalışma belleğinin değerlendirilmesi için katılımcılara Çalışma Belleği Ölçeği uygulanmıştır. Ayrıca kekemeliği olan grupta en az 400 heceden oluşan konuşma örneği üzerinden kekelenen hece yüzdesi hesaplanmıştır. Analizler sonucunda; kekemeliği olan ve olmayan çocukların çalışma belleği sözel ve görsel alt test skorları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Ancak; kekemeliği olan grubun sözel alt test ortalaması puanlarının, kontrol grubundan daha düşük olduğu bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları çerçevesinde, kekemeliği olan çocuklarda fonolojik bellek ve fonolojik kodlama süreçlerinde farklılıklar olabileceği düşünülmüştür. Gelecek çalışmalarda daha fazla sayıda ve daha geniş bir yaş dağılımı olan katılımcıya ulaşarak, farklı davranışsal ölçüm araçları ve beyin görüntüleme tekniklerinin birlikte kullanıldığı boylamsal yöntemlerin bu konunun aydınlatılmasına katkı sağlayacağı öne sürülmüştür.

Üçüncü araştırma makalesi Tansel YAZICIOĞLU ve Halime Miray SÜMER-DODUR tarafından yürütülen “*Okulların Bütünleştirme Uygulamalarına Yönelik Yeterlilik Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması*” adlı çalışmadır. Bu çalışmada okulların bütünleştirme uygulamalarına yönelik yeterliliklerini ölçmek amacıyla bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, sistematik bir süreç izlenerek “Okulların Bütünleştirme Uygulamalarına Yönelik Yeterlilik” ölçeği hazırlanmış ve hazırlanan ölçek toplam 582 öğretmene uygulanmıştır. Çalışmaya 2019-2020 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde ilkökul, ortaokul ve liselerde görev yapmakta olan öğretmenler dahil edilmiştir. 341 öğretmenden elde edilen verilerle üzerinde açımlayıcı faktör analizi, 241 öğretmenden elde edilen verilerle üzerinde doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda, dört faktör (okul rehberlik hizmetleri, destek eğitim odası hizmetleri, çevresel eğitsel düzenleme, öğretmen bilgi düzeyi) ve 25 maddeden oluşan bir yapı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu yapının geçerliliği doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiş ve ölçeğin kabul edilebilir düzeyde uyum indeks değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca Cronbach Alfa güvenirlilik (iç tutarlık) katsayısı .95 olarak bulunmuştur. Faktörlere ait güvenirlilik katsayılarına bakıldığında ise .87 ile .94 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, ölçeğin okulların kaynaştırma uygulamalarına yönelik yeterliliğini ölçmek için geçerli ve güvenilir olduğu görülmüştür. Geliştirilen bu ölçekle ülkemizdeki bütünleştirme uygulamalarının çok

boyutlu olarak değerlendirilmesi amacıyla kullanılabilceği, değerlendirme sonuçlarına göre uygulamalarda değişiklik ve iyileştirmeler yapılabileceği öne sürülmüştür.

Uğur HASSAMANCIOĞLU ve Özcan DOĞAN tarafından kaleme alınan dördüncü araştırma makalesi “*Gelişimsel Dil Bozukluğu Olan Çocuklar: Dil Gelişimi ve Sözel Çalışma Belleği*” adını taşımaktadır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılarak gelişimsel dil bozukluğuna sahip çocukların dil gelişimleri ile sözel çalışma belleği performansları arasındaki ilişkilerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bireysel dil ve konuşma bozuklukları terapisinden yararlanan, anadili Türkçe, 60-93 ay arasında olan ve kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan eğitsel değerlendirme sonucunda yalnızca dil gelişiminin desteklenmesine karar verilen 45 çocuk araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Veriler Türkçe Erken Dil Gelişim Testi ve Çalışma Belleği Ölçeği kullanılarak toplanmış, sözel çalışma belleği alt boyutları ile alıcı, ifade edici ve sözel dil gelişimi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sonuçlara göre sözel çalışma belleği alt boyutlarının tamamı ile çocukların dil becerileri arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu bulunmuştur. Sözel kısa süreli bellek ile alıcı dil becerileri arasındaki ilişki düzeyinin ifade edici dil becerilerine nazaran daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukların dil gelişimleri ile sözel çalışma belleği performanslarının terapiden yararlanma sürelerine bağlı olarak değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Belirli bir engelle bağlı olmaksızın dil gelişiminde güçlük yaşayan çocukların, sözel çalışma belleğinin alt boyutlarında farklı performanslar gösterdiği görülmüştür. Bu çocukların değerlendirme sürecine dil becerileriyle birlikte bilişsel süreçlerin de dahil edilerek bütüncül ve ayrıntılı bir değerlendirme yapılması gerektiği ileri sürülmüştür.

Beşinci araştırma makalesi olan “*Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilerin Devam Ettiği Destek Eğitim Odası Hizmetine Yönelik Bir Durum Çalışması*” adlı çalışma Didem GÜVEN tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada destek eğitim odasının (DEO) temel boyutları olan yönetim, rehberlik ve uygulama boyutlarının nasıl işlediğini bütün olarak görmek, betimlemek ve sonucunda çözüm önerileri sunmak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden iç içe geçmiş tek durum çalışması olarak gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda belirtilen her bir boyutun sorumluları olan 10 okul yöneticisi, 10 rehber ve 10 DEO öğretmeniyle yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların okullarında DEO'nun fiziksel ortamına ilişkin geliştirilen kontrol listeleri kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacı, DEO'nun işleyişini betimlemek için bir okulun iki ayrı DEO'sunda saha notları tutmuş; süreç boyunca araştırmacı günlüğüne görüşlerini yansıtmıştır. Yapılan analiz sonucunda fiziksel ortama, paydaşların görüşlerine ve DEO'nun işleyişine ilişkin üç tema ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda, DEO'ların fiziksel ortamının yetersiz olduğu, rehber öğretmen ve yöneticilerin DEO sürecinin lideri olduğu, DEO'da sadece öğretim hizmeti sağlandığı, danışmanlık hizmetinin sunulmadığı görülmüştür; katılımcıların DEO bilgilerinin yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Belirtilen bu olumsuz durumların üstesinden gelmek için DEO'lara özel eğitim öğretmeni ataması önerilmiştir.

“Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Öz-Yeterlik Algularının İncelenmesi” adlı altıncı araştırma makalesi Serpil BAŞPINAR ve Nesrin SÖNMEZ tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmada okul öncesi öğretmeni adaylarının kaynaştırma konusunda öz-yeterlik algı düzeylerini belirlemek ve adayların kaynaştırma öz-yeterlik algı düzeylerini, en son mezun olunan okul, daha önce özel gereksinimli bireylerle etkileşimde bulunma durumu, etkileşimin süresi ve öğretmenlik uygulaması yaptığı sınıfta özel gereksinimli çocuk bulunma durumu değişkenleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma grubunu okul öncesi öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 107 son sınıf öğrencisi oluşturmuş ve veri toplama aracı olarak “Öğretmen Adayı Bilgi Formu” ve “Özel Gereksinimli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Öğretmen Yeterliği Ölçeği” kullanılmıştır. Analizler sonucunda okul öncesi öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik öz-yeterlik algularının orta düzeyde olduğu ve öz-yeterlik algularının ölçeğin genelinde ve alt ölçeklerde incelenen değişkenler açısından anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik öz-yeterlik algı düzeyinin arzu edilen seviyede olmamasının, kaynaştırma ve özel eğitim alanı ile ilgili bilgilerinin ve uygulama deneyimlerinin hizmet öncesinde yeterince sağlanmadığına işaret ettiği öne sürülmüştür. Ayrıca öz-yeterlik algısını etkileyen olası faktörlerin belirlenmesi için başka çalışmalara gereksinim olduğu ve yapılacak benzer çalışmalarda nitel yöntemin de kullanılması gerektiği ileri sürülmüştür.

Ekrem AKBUĞA ve Murat ELİÖZ tarafından kaleme alınan “*Otizimde Refleks Tabanlı Motor ve Gelişimsel Problemler: Fear Paralysis ve Moro*” adlı çalışma bu sayımızda yayınlanan ilk derleme makalesidir. Çalışmada Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) birçok gelişim alanında kendisine özgü sorunlara sahip nörogelişimsel bir bozukluk olduğu belirtilerek OSB'de refleks ve motor gelişim ile duyuşal işlevsellik üzerine çeşitli araştırmaların mevcut olduğu ancak Fear Paralysis Refleks (FPR) ve Moro refleks ile ilişkilendirilmiş çalışmaların sınırlı olduğu vurgulanmıştır. FPR ve Moro, refleks harmonisinin ilk gelişen refleksleri ve kendilerinden sonraki reflekslere temel geçit olmaları açısından önemli olduğu; bu iki refleksin işleyiş sürecindeki sorunların motor gelişim başta olmak üzere bütün gelişim alanlarında bozulmalara neden olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca OSB'nin, dispraksi, epilepsi, alerjiler, serebral palsi, disleksi gibi sorunlara yol açabildiği veya eşlik edebildiği öne sürülmüştür. Bu reflekslerdeki işlevsel bozulmalar sonucunda duyuşal entegrasyon ve motor

gelişim başta olmak üzere OSB ilişkili birçok problemin oluştuğu; Moro refleksindeki bozulmalar bazı testlerle tespit edilebildiği ve Moro entegrasyonunu sağlayan egzersiz/tekniklerle ilgili sorunların çözümüne katkı sağlanabildiği vurgulanmıştır. Sonuç olarak FPR ve Moro reflekslerindeki sorunların OSB problemleriyle eşleşmesi OSB'yi daha erken dönemlerde tanılamak ve müdahale etmek için öncelikle bu reflekslerin gelişimlerinin takip edilmesinin önemli olabileceği öne sürülmüştür.

Bu sayımızda yer alan ikinci derleme çalışması *Burcu ÜLKE-KÜRKÇÜOĞLU ve Dinçer SARAL* tarafından kaleme alınan “*Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Sosyal Etkileşim ve İletişim Becerilerinin Öğretiminde İpucunun Giderek Arttırılması*” adını taşımaktadır. Bu çalışmada yanlış öğretim yöntemlerinden olan ipucunun giderek arttırılmasıyla öğretim (İGA) sunularak otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylere sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinin öğretildiği araştırmaların demografik özellikler, yöntemsel parametreler ve bulgular açısından betimsel olarak analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında, dört farklı veri tabanının (EBSCOhost, ScienceDirect, Jstor ve SAGE) gelişmiş arama motoruna, ilgili anahtar kelimeler yazılarak elektronik taramalar yapılmıştır. Tarama sonucunda 390 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalar dahil etme ölçütleri olarak; (a) OSB olan bireylerle yürütülmesi, (b) ipucunun giderek arttırılmasıyla öğretim yönteminin kullanılması, (c) tek denekli araştırma modellerinden biriyle desenlenmesi, (d) bir sosyal etkileşim ve iletişim becerisinin öğretilmesi, (e) Ocak 2003-Mayıs 2020 yılları arasında yürütülmesi ve (f) Türkçe ve/veya İngilizce dilinde hakemli bir dergide yayımlanması açısından incelenmiştir ve toplamda 35 araştırma, kapsama alınarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, farklı yaş grubundaki OSB olan bireylere İGA sunularak sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinin öğretilmediği görülmüştür.

“*Öğrenme Güçlüğü ve Özel Yeteneği Olan İki Kere Farklı Bireylere Yönelik Yapılan Çalışmaların Gözden Geçirilmesi*” adlı üçüncü derleme makalesi *Büşra YILMAZ-YENİOĞLU ve Macid Ayhan MELEKOĞLU* tarafından yürütülmüştür. Bu çalışmada özel yetenek ve öğrenme güçlüğü tanısı almış iki kere farklı (2f; twice exceptional [2e]) bireylere yönelik 2014-2019 yılları arasında yapılan ulusal ve uluslararası çalışmaların incelenerek betimsel analizinin yapılması amaçlanmıştır. Belirlenen anahtar kelimeler veri tabanlarında taranmış ve toplam 41 makale araştırma kapsamında incelenmiştir. Araştırma sonucunda, 2f bireylere yönelik çalışma sayısının az olması nedeniyle tam olarak tanımlanamadıkları ve daha fazla sayıda çalışmaya ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca incelenen makalelerin büyük çoğunluğunun betimsel araştırma olarak gerçekleştirildiği ve müdahale araştırmalarının sayısının oldukça sınırlı olduğu ileri sürülmüştür.

Bu sayımızda yer alan dördüncü ve son derleme makalesi *Tunahan FİLİZ* tarafından kaleme alınan “*Matematik Öğrenme Güçlüğü Yaşayan Öğrencilere Yönelik Öğretimsel Müdahalelerin Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisinin İncelenmesi*” adlı çalışmadır. Bu çalışmada matematik öğrenme güçlüğü yaşayan öğrenciler için oluşturulan öğretimsel müdahalelerin öğrencilerin akademik başarılarına etkisini inceleyen farklı türden birincil çalışmaları sentezleyerek, güncel ve ayrıntılı bir analiz çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Matematik öğrenme güçlüğü yaşayan öğrenciler için oluşturulan öğretimsel müdahalelerin öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin incelendiği farklı türden birincil çalışmalar meta analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmalara ait etki büyüklük değerleri, heterojenlik testi, yayın yanlılığı ve ara değişken analizlerine ilişkin bilgiler, CMA (Comprehensive Meta Analysis) istatistik programı kullanılarak hesaplanmıştır. Yapılan meta analiz çalışmasıyla matematik öğrenme güçlüğü yaşayan öğrenciler için hazırlanan müdahale programlarının öğrencilerin akademik başarı seviyelerinde geniş bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Hedge $g = 0.764$, %95 CI = 0.494-1.033). Ayrıca yapılan ara değişken analizlerinde etki büyüklük değerlerinin çalışma değişkenlerinden müdahale türü ve tanılama ölçütlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı; öğrenme alanına, uygulama süresi ve öğretim düzeyine göre ise bir anlamlılık ifade etmediği belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalardan elde edilen genel etki büyüklüğü (0.764), öğretimsel müdahalelerin matematik öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilerin matematik performansı üzerinde genel anlamda olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Sevgili Okurlarımız, Dergimizin zamanında çıkması ve niteliğinin artırılması için yoğun çaba harcayan Editörler Kurulunda yer alan çalışma arkadaşlarıma sizlerin huzurunda çok teşekkür ediyorum. Siz değerli okurlarımıza, yazarlarımıza ve hakemlerimize destekleriniz ve katkılarınız için tekrar teşekkür ediyorum ve süreçteki desteklerinizi ve katkılarınızı sürdürmenizi rica ederek saygılarımı sunuyorum. Yeni bir yıl olan 2022'nin Mart ayında yayınlanacak olan ilk sayımızda tekrar buluşmayı diliyorum...

Prof. Dr. Hatice BAKKALOĞLU